

ks. Stanisław Łabendowicz

Metody twórczego poszukiwania w katechezie

Badania oparte na podstawach psychologicznych wykazują, że jednokierunkowy przekaz wiadomości, płynący od nauczyciela do ucznia jest niewystarczający, nie znajduje on pozytywnego potwierdzenia we współczesnych teoriach nauczania, jak również nie jest aprobowany przez samych uczniów¹. Podawanie „gotowych” informacji uczniom bez równoczesnego rozwijania ich umysłu i wdrażania do samodzielnego poszukiwania wiedzy spotyka się ze sprzeciwem pedagogów we wszystkich krajach. W związku z tym system szkolny ogromne nadzieje wiąże z rozwijaniem samodzielnego myślenia uczniów poprzez rozwiązywanie problemów².

1. Metoda problemowa

Termin „problem”³ jest różnie interpretowany i dla jednych będzie to wprawienie umysłu w „zakłopotanie”, dla innych spotkanie z nową, trudną i niepewną sytuacją. Dla jeszcze innych „problem” jest to trudność natury teoretycznej lub praktycznej, którą uczeń musi pokonać w celu wzbogacenia swojej wiedzy i umiejętności działania w przyszłości. Dydaktycy szkolni mówią o trzech rodzajach problemów: poznawczych, decyzyjnych i wy-

konawczych⁴. Możemy również mówić o problemach ogólnych i szczegółowych, „obecnych” i nie obecnych w katechezie. Również można wyróżnić problemy zamknięte (częściej stosowane w przeszłości) polegające na wyborze rozwiązania drogą selekcji oraz otwarte, w których jest mało informacji i brak gotowych rozwiązań. Te drugie bywają niekiedy nazywane dylematami lub problemami dywergencyjnymi. Nie wszystkie sytuacje, w jakich znajdują się katechizowani można nazwać problemami. Bardzo często problemy utożsamia się z trudnościami. O problemie można mówić w sytuacji dydaktycznej dopiero wtedy, kiedy określony jest cel, ale dotychczasowa wiedza, umiejętności i nawyki nie są wystarczające do jego rozwiązania. Problemy mają zawsze charakter podmiotowy. Ta sama sytuacja np. przygotowanie „Modlitwy wiernych” może być dla jednych uczniów trudnością wymagającą niewielkiego wysiłku, natomiast dla innych problemem zmuszającym do nabycia nowych umiejętności⁵.

Wymienione grupy problemów przenikają się wzajemnie i wymagają rozwiązania w procesie wspólnego poszukiwania, co wymaga zaangażowania, zarów-

1 Por. M. Śnieżyński, *Efektywność kształcenia*, Kraków 1992, s. 88.

2 Por. W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996, s. 261.

3 P o r . S . E . H e n s c h k e , S t r u k t u -
ra lekcji problemowej we współczesnym systemie dydaktycznym,
CTh 45 (1975) z. 3, s. 114.

no ze strony nauczyciela, jak i uczniów. Rozwiązywanie problemów wymaga odpowiedniej procedury. Dla przykładu można podać, że J. Dewey już w 1933 roku opracował pięć kroków rozwiązywania problemów, a są to: 1) odczucie trudności, 2) określenie problemu, 3) tworzenie pomysłów rozwiązania, 4) weryfikacja pomysłów, 5) wybór właściwego sposobu rozwiązania⁶. Proponowane przez amerykańskiego psychologa fazy rozwiązywania problemu są nazywane procedurą klasyczną. Należy wspomnieć, że są one wykorzystywane w polskiej dydaktyce⁷, a także i katechezie. Warto podkreślić, że jednym z pierwszych pedagogów chrześcijańskich, który skierował swe poszukiwania w zakresie metody nauczania problemowego, był J. Tarnowski. Szukając odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób uatrakcyjnić lekcje religii sięgnął do opracowań dydaktyki szkolnej. Metodę problemową rozumiał on jednak głównie jako „wykład pobudzający do myślenia wskutek ujęcia tematu jako zagadnienia życiowego, które uczniowie rozwiązują wspólnie z nauczycielem”⁸. Opierając się na wskazaniach dydaktyki w katechezie wyróżnia się katechezie cztery fazy metody problemowej: A) dostrzeganie problemu lub tworzenie sytuacji problemowej, B) analiza sytuacji problemowej i formułowanie problemu, C) tworzenie pomysłów do jego rozwiązania, D) weryfikacja rozwiązania najlepiej w życiu⁹.

Przy organizowaniu procesu nauczania, jako głównym zadaniem dla nauczyciela jest takie kierowanie procesem nauczania-uczenia się, aby uczniowie sami dostrzegali problemy w

otaczającym ich świecie, następnie by przynaglani wewnętrznymi motywami chcieli dobrowolnie decydować się na ich rozwiązywanie. Nauczyciel powinien niejako otwierać uczniów na istniejące problemy i odsyłać ich do źródeł pisanych czy też do podejmowania doświadczeń, które dostarczą im właściwego materiału rzeczowego potrzebnego do rozwiązywania problemów. Nauczyciel powinien inspirować pracę odkrywczą, kierować samodzielnym rozwiązywaniem problemów, nie powinien zaś wykonywać pracy za uczniów. Po odkryciu potrzebnych przesłanek uczniowie mają przystąpić do sformułowania i rozwiązania problemu. Dokonuje się to poprzez sięgnięcie do znanych już wiadomości i udostępnieniu nowych treści. Rozwiązywanie problemów pomaga w zdobyciu nowej wiedzy i umiejętności, które następnie można zastosować w praktyce. Poprzez nauczanie problemowe dąży się do rozbudzenia aktywnej postawy uczniów, do wyzwolenia w nich samodzielnego myślenia i postawy twórczej¹⁰. W ten sposób katecheza staje się miejscem budzenia sumień, miejscem poszukiwania i dochodzenia do prawdy. Należy zatem wykorzystywać w katechizacji takie metody, dzięki którym dąży się do poszukiwania prawdy. Metoda problemowa wyrabia „pasję poszukiwawczą” i stwarza sytuacje do stawiania pytań, do prowadzenia dyskusji nad problemami społecznymi i etyczno-moralnymi. Pytania stawiane przez uczniów są wyrazem ich zainteresowania i jednocześnie krytycznego myślenia¹¹. Na podstawie stawianych pytań łatwiej jest katechecie ocenić myślenie uczniów.

Metoda problemowa spełnia dwie waż-

4 Tamże, s. 115.

5 Por. K. Szmidt, *Porządek i przygoda. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli*, Warszawa 1996, s. 27-28.

6 Por. J. Dewey, *How we Think*, Lexington 1933; E. Osewska, *Pluralizm*

ne funkcje: wprowadza w proces uczenia się i twórczego myślenia, odkrywczego, oraz budzi i podtrzymuje tak ważne w katechezie zaangażowanie emocjonalne i zainteresowanie. Przy zastosowaniu metody problemowej istotną rolę spełnia katecheta od którego wymaga się ogromnej kultury i taktu prowadzenia katechezy, gruntownej znajomości poruszanej problematyki tak od strony teologii jak i życia. Chodzi tutaj również o umiejętność zainteresowania uczniów problemem i okazywanie stosownej pomocy w różnych fazach rozwiązywania problemu z zastosowaniem odpowiedniego tempa pracy tak, aby zaangażować wszystkich uczniów¹². W nauczaniu problemowym wyróżniamy następujące etapy: tworzenie sytuacji problemowej, formułowanie problemu, szukanie rozwiązania problemu, odkrywanie rozwiązania problemu i weryfikację rozwiązania problemu czy raczej utrwalenie rozwiązania.

A) tworzenie sytuacji problemowej

Pierwszym i zarazem bardzo istotnym momentem katechezy prowadzonej metodą problemową jest wytworzenie sytuacji problemowej, w której uczniowie uświadamiają sobie jakąś trudność. Jednocześnie zdają sobie sprawę, że rozwiązanie tej trudności sprawia im pewien kłopot z powodu niepełnej wiedzy i braku doświadczenia. W ten sposób napotkana trudność budzi zaniepokojenie intelektualne oraz wzmacnia się chęć wyjaśnienia danej trudności. Na tym etapie tworzenia sytuacji problemowej należy wyłonić dwa zasadnicze elementy: 1) uświadczenie sobie przez uczniów tego, co im jest znane i 2) uświadczenie so-

bie przez nich tego, czego nie wiedzą, nie potrafią zrobić i nie umieją ocenić. W ten sposób wyłania się pytanie o nieznane, czyli powstaje problem. Sytuacja problemowa na katechezie może zaistnieć wywołana spontanicznie przez uczniów albo stara się ją wytworzyć sam katecheta¹³. Pytanie o nieznane nie może przekraczać możliwości uczniów, a więc musi być dostosowane do ich wieku, posiadanego zasobu wiedzy i zdolności poznawczych. Z drugiej strony poruszany problem nie może być zbyt prosty i banalny, gdyż zamiast wywołać spontaniczność i chęć rozwiązania go spowoduje niechęć i brak zaangażowania ze strony społeczności klasowej. Omawiana sytuacje problemowe „nie powinny sugerować, a nawet być okazją do powstania wątpliwości w wierze, czy odnośnie zasad moralnych”¹⁴. Nie oznacza to, że na katechezie należy unikać trudnych tematów. Wręcz przeciwnie, należy je tak ukazać, by uczniowie nie wątpili w daną prawdę. Ostrożność na katechezie wynika z tego, że problemy wiary stanowią swoistą tajemnicę, różną od tajemnic świata. Tajemnice, przed którymi staje nauka, po dojściu do rozwiązania problemu przestają być tajemnicą. Stają się wiedzą. Natomiast rozwiązując problem związany z wiarą uczeń odkrywa sens tej prawdy, ale ona nigdy nie przestaje być tajemnicą i zawsze będzie wymagała od ucznia aktu wiary. „Stąd nauczanie problemowe na katechezie najlepiej wiązać na przykład ze zdobywaniem nowych umiejętności, określonych postaw, czy w ogóle z problemami moralno-etycznymi”¹⁵.

Poruszane na katechezie zagadnie-

metod stosowanych w katechezie, w: *Dydaktyka katecheza*, cz. II, red. J. Stala, Tarnów 2004, s. 201-202.

7 Por. W. Okoń, *Wprowadzenie...*, s. 262.

8 J. Tarnowski, *W poszukiwaniu nowej metody*, Kat 5 (1961) s. 84.

9 Por. E. Osewska, *Pluralizm...*, s. 203.

nia nie mogą budzić w uczniach powątpiewania w prawdę wiary¹⁶. Dlatego też tworzeniu sytuacji problemowej powinien towarzyszyć klimat prawdy, miłości i życzliwości. Natomiast poszukiwanie odpowiedzi odbywa się w spokoju i szacunku dla innych osób i ich poglądów. Zadaniem katechety jest takie zarysowanie sytuacji problemowej, by chęć rozwiązywania problemu jawiła się uczniom jako pewna wartość. Jest to możliwe wtedy, gdy problem będzie związany z życiem ucznia¹⁷.

Pierwsze ogniwo sytuacji problemowej może być zrealizowany kilkoma sposobami, np. poprzez: a) zaprezentowanie przez uczniów znanej im wiedzy na dany temat; b) analizę ekspozycji wizualnej i dźwiękowej (np. film, słuchowisko, wypowiedź, artykuł, obraz); c) rozmowę wstępną katechety z uczniami w formie pogadanki zmierzającej do wytworzenia sytuacji problemowej. Ważne jest, aby w tę część katechezy włączyli się wszyscy uczniowie a katecheta w sposób pociągający zachęcił do wspólnego poszukiwania. Prezentowany problem powinien być problemem rzeczywistym, aktualnym i ważnym dla życia katechizowanych¹⁸. Pierwszy etap metody problemowej może być zrealizowany na kilka sposobów, np. pogadanką, oglądając film, słuchając nagranego fragmentu z magnetofonu, bądź czytając fragment z prasy lub książki¹⁹. Głównym zadaniem katechety jest wytworzenie atmosfery szacunku i poczucia bezpieczeństwa, aby wszyscy uczniowie „otworzyli” się na poruszany problem i zaangażowali się w jego rozwiązanie.

B) formułowanie problemu

Drugim ogniwo katechezy prowadzonej metodą problemową jest sformułowanie problemu głównego. Przez sformułowanie problemu rozumiemy słowne określenie napotkanej trudności. Tutaj wyróżnić można dwa etapy. Pierwszy etap to odkrycie tego, co wiemy na dany temat. Uczniowie przedstawiają swoją wiedzę na omawiany temat, dzielą się swoimi spostrzeżeniami i doświadczeniami, katecheta wyznacza odpowiadających i zapisuje odpowiedzi w formie krótkich haseł na tablicy. Natomiast drugi etap polega na wysuwaniu przez uczniów pytań o to, czego nie wiedzą, co stanowi dla nich trudność. Na podstawie pytań stawianych przez uczniów należy sformułować problem główny w jedno pytanie główne, a zarazem ogólne, z którego wyłonią się pytania szczegółowe (pomocnicze), a następnie zapisać wszystkie na tablicy²⁰. Przy tym nie jest obojętne kto formułuje problem katecheta, uczniowie, czy uczniowie wspólnie z katechetą. Katecheta może dopomóc w formułowaniu problemu, ale tylko trochę, albowiem metoda problemowa wymaga pełnej aktywności uczniów, zarówno w dostrzeganiu problemów jak również w ich określaniu. Należy pamiętać, że samo sformułowanie problemu przez uczniów nastąpi szybciej o ile dany problem będzie obecny w katechezie, będzie to problem ważny dla życia młodych ludzi. Aktywność uczniów jest tym pełniejsza jeśli samodzielnie są zaangażowani w proces nauczania.

Dlatego moment formułowania sytuacji problemowej polega na wysuwaniu przez uczniów pytań o to, co w związku

10 Por. R. Lis, *Zagadnienia z katechetyki formalnej*, Lublin 1991, s. 45.

11 Por. M. Śnieżyński, *Efektywność...*, s. 88; S. Łabendowicz, *Aktywizowanie katechizowanych wybranymi metodami*, w: *Aktywizowanie katechizowanych*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 1997, s. 55-56.

z omawianym zagadnieniem jest im nieznane. Katecheta powinien im w tym pomóc, to znaczy tak kierować myślami uczniów, aby na tle znanej im wiedzy mogli stwierdzić, co jest im jeszcze nieznane. Pobudza to ich do stawiania pytań, czyli do wysuwania problemów. Wygląda to tak, że nauczyciel zamiast odpytywać uczniów z tego, czego się nauczyli na poprzedniej katechezie, dajemy im polecenie, aby przygotowali znane im wiadomości na określony temat. Uczniowie zgłaszają się do wypowiedzi, aż do momentu, kiedy wszystkie znane im wiadomości zostaną przedstawione. W ten sposób wszyscy uczniowie od pierwszej chwili są zaktywizowani, przypominają sobie i uzupełniają znane im wiadomości. Słuchając wypowiedzi kolegów konfrontują natychmiast je z tym, co sami wiedzą na ten temat. Muszą oni pilnie uważać, bo w dalszych wypowiedziach nie mogą powtarzać już raz podanych wiadomości. W ten sposób powstaje pełny obraz posiadanej w określonym zakresie wiedzy na dany temat. Jest to niezbędny warunek do przejścia do drugiego momentu sytuacji problemowej, czyli określenia tego, co jest nieznane²¹.

Na wezwanie katechety uczniowie zastanawiają się i wysuwają zagadnienia im nieznane. Stawiają oni pytania, czyli wysuwają problemy. Spośród zgłoszonych propozycji katecheta wybiera problem, który jest najbliższy temu, jaki sam chciałby wysunąć. Ten problem zostaje następnie zapisany na tablicy i w zeszytach uczniów. Należy tak sformułować problem w formie pytania aby skłonić i zachęcić uczniów do sięgnięcia do podstawowego źródła jakim jest Pismo Święte, aby nie poprzestawać tylko na wiedzy

ludzkiej²². Etap ten jest bardzo ważny, gdyż od sformułowania problemu głównego zależy realizacja dalszych ogniw katechezy. Dobrze określenie problemu gwarantuje jego sprawne rozwiązanie. Sformułowany problem główny stanowi temat katechezy. Jednocześnie ukazuje uczniowi brak posiadanej wiedzy na ten temat. W ten sposób mobilizuje go do poszukiwaniu rozwiązania problemu przez wykorzystanie wiedzy i doświadczenia ludzkiego (swojego i innych uczniów), ale także sięgnięcia po pomoc do Objawienia Bożego, które zawiera odpowiedź na wszystkie problemy człowieka²³.

C) twórcze poszukiwanie rozwiązania problemu

Następne ogniwo lekcji problemowej to poszukiwanie rozwiązania problemu. Po ustaleniu problemu głównego, katecheta wysuwa propozycję, aby uczniowie przystąpili do jego rozwiązania. Wymaga to zbadania całego szeregu problemów szczegółowych. Katecheta powinien udzielić uczniom niezbędnych materiałów i informacji do jego rozwiązania oraz udzielać odpowiedzi na szereg pytań pomocniczych. Zadaniem nauczyciela jest tak kierować procesem poszukiwań, by uczniowie uświadomili sobie, że sama zdolność naturalnego rozumu nie wystarczy i potrzeba otwarcia się na pomoc Boga i przyjęcia Jego słowa. Materiałami pomocniczymi mogą być: Pismo Święte, wypowiedzi Ojców Kościoła, papieży, przykłady z życia świętych, czasopisma religijne, czy podręcznik ucznia. Innym sposobem podania uczniom materiału potrzebnego do rozwiązania problemu może być pogadanka czy wyświetlenie fragmentu filmu²⁴. To ogniwo katechezy może mieć charakter pracy zbiorowej,

12 Por. A. Sławski, *Zagadnienia metodyczne w katechezie młodzieżowej*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1998, s. 377.

13 Por. S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 56-57.

indywidualnej lub w grupach. Rodzaj pracy zależy od katechety, który musi zdecydować, czy w danym temacie jest wskazana całkowita samodzielność uczniów, lub czy uczniowie są na tyle zdolni, by stworzyć hipotezy rozwiązania problemu. Niezależnie od rodzaju pracy uczniów katecheta powinien zawsze im pomagać, tzn. służyć radą, wspierać w przypadku niepowodzeń, kierować ku właściwemu myśleniu, ale nigdy nie wyręczać ucznia. Rozwiązanie problemów szczegółowych może zostać zapisane na kartkach (w przypadku pracy indywidualnej lub grupowej) albo na tablicy (w przypadku pracy zbiorowej). Są to hasła, które po przedstawieniu na forum klasy i ich wspólnym przeanalizowaniu umożliwią rozwiązanie problemu głównego. W przypadku pracy grupowej każda z grup referuje swoją odpowiedź (hipotezę rozwiązania), a gdy wszyscy przedstawiają wyniki swej pracy następuje wspólne poszukiwanie najwłaściwszej odpowiedzi na zaistniały problem. Jeśli istnieje konieczność poprawienia, skorygowania lub pogłębienia odpowiedzi ucznia, katecheta nie odrzuca jej, ale przez zadawanie pytań pomocniczych stara się naprawić zaistniały błąd. Wypracowane treści uczniowie ujmują w krótkie hasła i zapisują²⁵.

Należy wspomnieć, że odnośnie stosowania tego ogniwa zwłaszcza na katechezie pojawiają się różne stanowiska dydaktyków. M. Śnieżyński²⁶ uważa, że uczniowie powinni samodzielnie poszukiwać rozwiązań problemu, sami powinni wybrać i udowodnić właściwość danego rozwiązania. Dzięki takiej postawie uczą się samodzielności, myślenia twórczego i rozwijają wyobraźnię. Katecheta powinien zaufać uczniom i pozwo-

lić im samodzielnie odnaleźć rozwiązanie problemu chociażby za cenę błędów i prób. Natomiast W. Kubik²⁷ zauważa, że etap poszukiwania pomysłów rozwiązań problemu na ogół należy opuszczać z powodu możliwości zaistnienia u wychowanków wątpliwości w wierze. Spośród tych dwóch stanowisk wyłania się jeszcze inne. Trzeba pozwolić uczniom na samodzielność i naukę rozwiązywania trudności, z którymi przecież będą spotykali się w przyszłości. Jednak należy także podkreślić, że ogromnego znaczenia nabiera tutaj właściwy wybór problemu, postawa katechety wobec katechizowanych, który ma tak kierować pracą ucznia, aby dać mu odczuć, że ma on swobodę i samodzielność w działaniu, a jednocześnie czuwać nad jego pracą. Ma on być „delikatnym stróżem” i opiekunem całego procesu formułowania hipotez rozwiązania, aby zła interpretacja problemu nie spowodowała u uczniów wątpliwości w wierze²⁸.

D) weryfikacja rozwiązania problemu w konkretnym życiu

Weryfikacja rozwiązań problemu to ogniwo, które jest związane z pogłębieniem i utrwaleniem zdobytej wiedzy tak teoretycznie, jak i praktycznie (np. zadanie pracy domowej). Potrzebna jest weryfikacja życiowa czyli odpowiedź na pytanie jakie zadania wynikają do naszego życia, jakiej postawy wiary domaga się poznana prawda. Jeżeli poruszany problem dotyczył wiedzy religijnej i był rozwiązany w oparciu o Pismo Święte to weryfikacja polega na konfrontacji wyników z literaturą religijną, czy nauką Kościoła (lub odwrotnie). W przypadku problemów natury moralnej weryfikacja następuje przez powrót do

14 B. Twardzicki, *Katechetyka formalna w służbie wiary*, Przemyśl 2001, s. 315.

15 S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 57.

16 Por. S.E. Henschke, *Struktura...*, s. 113-118; W. Kubik, *Katecheza metodą*

sytuacji wyjściowej i dokonuje się przez ponowną jej analizę, jednak wykorzystując wiedzę już zdobytą przez rozwiązanie problemu²⁹. Samo wytworzenie sytuacji problemowej, wyrastającej z życia czyni wszelkie nauczanie bliższe życiu i stwarza dogodne warunki do zastosowania danej prawdy w życiu katechizowanego. Jednocześnie wyrabia w katechizowanych umiejętność prowadzenia rozmowy na tematy religijne, przedstawiania problemów i spokojnego ich rozwiązywania. Przygotowuje do samodzielnego korzystania z literatury religijnej i Pisma Świętego, prowadzi do refleksji modlitwowej i rozwoju życia religijnego. Wreszcie wyrabia umiejętności świadomego i czynnego uczestnictwa w liturgii, oraz pomaga w przygotowaniu do sakramentów³⁰.

Ogniwo to wiąże się z usystematyzowaniem wiedzy, a więc właściwe będzie stworzenie tabeli lub zapisanie notatki do zeszytu, powtórzenie wiadomości np. za pomocą krzyżówki. Celem weryfikacji jest przeżycie poznanej treści poprzez rachunek sumienia, zaśpiewanie pieśni lub modlitwę, w której uczniowie dziękują za poznanie prawdy i proszą o pomoc przy wprowadzaniu jej w życie. Konsekwencją tego ogniwa powinno być przyjęcie poznanej treści w taki sposób, ażeby nie była ona sloganem, czy kolejnym sztandarowym hasłem, lecz miała wpływ na myślenie i działanie, a więc stanowiła postawę życiową katechizowanego³¹. Charakterystycznym momentem tej metody jest sytuacja problemowa. Jest to taka sytuacja w klasie, w której klasa przeżywa pewną trudność, pewne pragnienie rozumienia rozwiązania, a my z góry wiemy,

że to rozwiązanie będzie wzbogaceniem ich wiedzy³². Nie może tak być, aby sytuacja problemowa powstała i nie została rozwiązana. Problem postawiony na katechezie powinien być rozwiązany. Schemat katechezy powinien wyglądać następująco:

– „Przedstawiamy jeden lub kilka konkretnych przykładów z życia. Z tych przykładów wynika sytuacja problemowa, wynika pytanie. To pytanie formułuje się w postaci problemu. Mogą to być pytania zebrane na tablicy lub na kartkach;

– Szukamy materiału do rozwiązania problemu. Może to być wykład katechety, referat ucznia, samodzielne czytanie tekstów dostarczonych przez katechetę;

– Rozwiązanie problemu. Powinno być dokonane przez młodzież w ich samodzielnych wypowiedziach. Katecheta koryguje niezbyt odpowiednie wypowiedzi i uzupełnia. Jest tu również miejsce na modlitwę;

– Z rozwiązania problemu wynikają konkretne wnioski do życia, które powinny być wyciągnięte przez samą młodzież. Katecheta może im w tym pomóc, podsunąć pewne myśli, ale nigdy nie narzucać ich z góry³³.

Klasyczna metoda problemowa jest przykładem stosowania ogniwa nauczania problemowego na lekcji religii. Pomaga w zrozumieniu poznanych wiadomości, odkrywaniu ich religijnego sensu oraz wykorzystywaniu zdobytej wiedzy w życiu. Stwarza możliwość wywołania na katechezie takich sytuacji, podczas których uczeń może wypowiedzieć swoje zdanie na dany temat, a także zadać pytanie dotyczące określonego problemu z życia Kościoła i świata. W ten sposób uczeń zdobywa wiedzę i umiejętności

problemową, w: Katechizacja różnymi metodami, red. M. Majewski, Kraków 1994, s. 145; J. Bagrowicz, Metoda problemowa w katechezie, CTh 43 (1973) z. 1, s. 133.

teoretycznego i praktycznego jej zastosowania, a także przyjmuje postawę odpowiedzialności za siebie i innych ludzi oraz za przemianę świata. Metoda problemowa spełnia dwie funkcje w procesie nauczania-uczenia się. Po pierwsze uczenie się nie polega już na nabywaniu wiadomości przez ich mechaniczne zapamiętywanie, ale na zdobywaniu wiedzy poprzez aktywną, w miarę samodzielną pracę ucznia. Druga funkcja wiąże się bezpośrednio z pierwszą, a jej istota polega na budzeniu i podtrzymywaniu emocjonalnego zaangażowania ucznia w pracę na lekcji³⁴. To zadanie spoczywa na nauczycielu, który poprzez ciekawy i aktualny problem wzbudza zainteresowanie wśród uczniów, wskazując, że rozwiązywanie go wywoła wiele emocji, przyniesie korzyści: od zadowolenia z rozwiązania trudnego problemu po umiejętność zastosowania zdobytej wiedzy w życiu³⁵.

Metoda problemowa pozwala, aby katecheza była postrzegana nie tylko jako lekcja, podczas której zdobywa się wiedzę o Bogu, ale także jako spotkanie o charakterze duszpasterskim. Tak rozumiana katecheza jest miejscem spotkania z Bogiem, czasem odkrycia Jego wezwania skierowanego do konkretnego ucznia, a także próbą odpowiedzi na pytania: jak ja zrealizuję to wezwanie w swoim życiu? co zrobię, aby odpowiedź Bogu była właściwa zgodna z Jego wolą? W *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* czytamy, że Kościół: „ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii, tak aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia

odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie. Do (...) oczekiwań i dążeń współczesnego człowieka, należy pragnienie, aby każdy mógł być nie tylko dostrzeżony i dowartościowany, ale i czuł się twórczym i odpowiedzialnym podmiotem tych wspólnot, w których żyje. Odpowiada to duchowi nowych przeobrażeń, akcentujących osobiste zaangażowanie, przedsiębiorczość, odpowiedzialność” (DKP 7). Można zatem powiedzieć, że nauczanie katechetyczne, które jest istotnym elementem misji Kościoła, dzięki zastosowaniu metody problemowej umożliwia podjęcie zagadnień o tematyce antropologicznej i przedstawienie ich w „świecie” Ewangelii.

2. Metoda dyskusji

Łacińskie słowo „discussio” to znaczy „roztrząsanie”. W znaczeniu etymologicznym dyskusja jest niekontrowersyjną wymianą poglądów, wspólnym zbieraniem informacji na określony temat, próbą wspólnego ustalenia odpowiedzi na jakieś pytanie czy też rozwiązania ogólnego bądź szczegółowego problemu. Dyskusja charakteryzuje się przede wszystkim poszukiwaniem prawdy przez stawianie twierdzeń i ich metodyczne podważanie, w celu zgłębienia zagadnienia. Istota dyskusji polega więc na wymianie informacji i konfrontacji opinii³⁶. Dyskusja jest zatem „metodą kształcenia polegającą na wymianie zdań między nauczycielem i uczniami, przy tym zdania te odbijają

17 Por. S. Kulpaczyński, *Formy aktywizacji katechezy*, RTK 29 (1982) z. 6, s. 76; B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 314.

18 Por. S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 58.

19 Por. J. Bagrowicz, *Metoda problemowa w katechezie*, CTh 43 (1973) f. 1, s. 133-135; S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 58.

(wyrażają) poglądy własne uczestników lub odwołują się do poglądów innych osób. Dyskusję rzeczywistą cechuje odmienność stanowisk w połączeniu z próbą znalezienia stanowiska nadającego się do przyjęcia przez wszystkich uczestników³⁷. Wymiana poglądów na określony temat ma na celu rozwiązanie problemu teoretycznego lub praktycznego, aby poprzez racjonalne argumenty ustalić stanowisko, które przyjmą wszyscy uczestnicy dyskusji. Wymaga ona wyczerpującego i jasnego formułowania własnych poglądów oraz ich obrony za pomocą operowania rzeczowymi argumentami³⁸. Zazwyczaj występuje tam, gdzie osoby mają odmienne zdania na dany temat. Pozwala uczniom wzbogacić się o nową wiedzę, doświadczenia i spojrzeć na dany problem z perspektywy dotąd im nieznannej.

Dyskusja jest metodą, która stanowi wyższy stopień pogadanki i wymaga od uczestnika katechezy pewnej dojrzałości i samodzielności, a więc posiadania własnego zdania na dane tematy, umiejętności wypowiadania go oraz rzeczowego uzasadnienia – obrony. Dlatego zaleca się, aby stosować ją dopiero w starszych klasach szkoły podstawowej, gimnazjum, w szkole średniej i w katechezie dorosłych³⁹. Kolejnym warunkiem skutecznego stosowania tej metody przez katechetę jest przygotowanie uczniów do jej realizacji. Według M. Śnieżyńskiego uczniowie na tydzień przed planowaną dyskusją powinni poznać jej temat, otrzymać materiały niezbędne do przygotowania się (np. teksty do przeczytania),

są także zobowiązani do przemyślenia i sprecyzowania swojego stanowiska na dany temat⁴⁰. Inni autorzy⁴¹ wskazują, że przygotowanie to może mieć krótszy okres czasu, jednak jest niezbędne, zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym. Formalne przygotowanie ma polegać na zaznajomieniu uczniów z zasadami dyskusowania (kultura referowania i słuchania, tolerancja wobec poglądów różnych od swojego), natomiast merytoryczne na zapoznaniu się z danym problemem⁴². Warunki te dotyczą zarówno uczniów, jak i katechety, od którego ponadto wymaga się wytworzenia na lekcji atmosfery szacunku, a przede wszystkim poczucia bezpieczeństwa, by każdy uczeń mógł wypowiedzieć się bez ryzyka wyśmiania. Katecheta powinien także zachęcać mniej aktywnych uczniów do zabierania głosu.

Aby stosowanie metody dyskusji było łatwiejsze i przynosiło większe efekty, katecheta powinien wspólnie z uczniami sformułować tzw. „klasowe zasady dyskusji”, np.:

- Dyskusja ma zmierzać do rozwiązania problemu, a nie do konfliktu;
- Uczestnicy dyskusji muszą być zdyscyplinowani (czas wypowiedzi);
- Należy uważać na słowa (co, jak i do kogo?) i na uczucia;
- Trzeba spróbować zrozumieć partnerów dyskusji (treści i intencje);
- Nie wolno zmieniać (deformować) twierdzeń partnerów;
- Powinno się jasno wyrażać swoje intencje;
- Nie można przesadzać z wyniosłą retoryką (prawda przed estetyką!);

20 Por. S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 58-60.

21 Por. W. Kubik, *Propozycje dydaktyczne*, w: *Podręcznik metodyczny do Katechizmu Religii Katolickiej*, red. J. Charatyński, W. Kubik, cz. I, Warszawa 1982, s. 27; S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 58-60.

22 Por. W. Kubik, *Katecheza...*, s. 146.

- Nie wolno dokuczać sobie nawzajem;

- Nie należy dyskutować o sprawach mało sobie znanych⁴³.

Do zadań katechety należy również troska o przebieg dyskusji, który będzie zgodny z regułami partnerskiej współpracy. Powinien on także przygotować dyskusję, a więc: wybrać temat, przewidzieć różne stanowiska, w oparciu o które ustali cel dyskusji oraz opracować jej scenariusz. Zadaniem katechety jest również umiejscowienie materiału dyskusji w obrębie większej całości (programu) i troska o jej przebieg: wprowadzenie do dyskusji, utrzymanie kierunku, kontrolowanie wychowawczych konsekwencji, nadzór nad formalną stroną oraz zebranie wniosków. Głównym zadaniem katechety podczas dyskusji jest przejście od indywidualnych wypowiedzi poszczególnych uczestników spotkania, aż do rozwiązania zagadnienia, a więc uzgodnienia wspólnego stanowiska⁴⁴. W metodzie dyskusji wyróżnia się zasadniczo trzy części. Pierwsza to przedstawienie własnych poglądów lub poglądów uzgodnionych w grupie. Druga część to właściwa dyskusja. Natomiast część trzecią stanowi zebranie wyników dyskusji. W skład trzech części teje metody wchodzi kilka etapów. Jako pierwszy z nich można wymienić podanie tematu dyskusji, który ma charakter formalny, gdyż uczniowie znali go wcześniej. Na tym etapie wysuwają oni różne propozycje problemów (pytań), z których wyłoni się problem główny i zagadnienia szczegółowe. Następny element to tzw. zagajenie, przysłowiowe „włożenie kija w mrowisko”, które dokonuje nauczyciel w celu uaktywnienia klasy. Nauczyciel może posłużyć się np. opowiadaniem lub fragmentem filmu poruszającym

omawianą problematykę, jednak nie dłuższym niż pięć minut, gdyż tyle czasu przewiduje się na ten etap dyskusji. Kolejny etap to dyskusja właściwa, w której dominującą rolę odgrywają uczniowie, bo to oni przedstawiają swoje stanowisko w danej kwestii. Ta część katechezy może być przeprowadzona w formie pracy w grupach (uczniowie podejmują temat w swojej grupie, a następnie przedstawiają swoje rozwiązanie na forum klasy), pracy indywidualnej (uczeń przedstawia swoje stanowisko), bądź jak to jest najczęściej stosowane w tzw. dyskusji wielokrotnej. Po przedstawieniu przez uczniów hipotez rozwiązania i ich rzeczowej argumentacji katecheta podsumowuje dotychczasową pracę poprzez uporządkowanie hipotez „za” i „przeciw”. Tak zreferowane wyniki pracy można zapisać na tablicy. Końcowy etap tej metody to podsumowanie i wyciągnięcie przez uczniów wniosków dla życia. Zadaniem prowadzącego jest dopomóc uczniom w wyprowadzeniu właściwych wniosków z dyskusji, a także podać swoje kontrargumenty (odnieść się do Objawienia Bożego, świadectwa osób czy też opinii biegłych) zwłaszcza wtedy, gdy argumentacja katechizowanych odbiega od prawdy objawionej⁴⁵. Czasem mogą pojawić się takie tematy, które po przedyskutowaniu spowodują powstanie w klasie odmiennych rozwiązań problemu. Katecheta powinien pogodzić zwaśnione strony i doprowadzić do ujednolicenia stanowisk, przedstawić najlepsze z możliwych rozwiązań np. poprzez osobistą refleksję. Bardzo ważne jest, aby dyskusja była zakończona przepowiadaniem słowa Bożego⁴⁶.

„Ważnym aspektem tej metody jest jej strona wychowawcza, kształcąca,

23 Por. J. Bagrowicz, *Metoda...*, s. 127-128; W. Kubik, *Katecheza...*, s. 146.

24 Por. R. Lis, *Zagadnienia...*, s. 48; B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 318.

25 Por. S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 60; R. Lis, *Zagadnienia...*, s. 48.

26 Por. M. Śnieżyński, *Zarys dydaktyki dialogu*, Kraków 1997, s. 58.

korygująca określone postawy i zachowania⁴⁷. Dzięki niej uczeń może poznać samego siebie, swoje wcześniejsze postawy, braki w wiedzy i skonfrontować z tym, co wie teraz, z tym, co go wzbogaciło i spowodowało zmianę dotychczasowej postawy. Innym walorem tej metody jest nauka logicznego myślenia, wnioskowania, a także zdobywania umiejętności słuchania i szacunku wobec innych osób i ich poglądów. Metoda ta uczy katechizowanych głębszego spojrzenia na życie i świat, dostrzegania wielu problemów oraz rozwiązywania ich zgodnie z nauką Chrystusa. Przede wszystkim zaś prowadzi do dojrzałej postawy wiary, która nie boi się krytyki, ale poprzez dobór odpowiednich argumentów umie zająć stanowisko w różnych sprawach⁴⁸. Stosując dyskusję katecheta może uzyskać następujące rezultaty dydaktyczne: wzbogacić wiedzę ucznia o nowe elementy, uporządkować i utrwalić już zdobytą, nauczyć samodzielnego formułowania wypowiedzi i obrony własnego stanowiska⁴⁹. Celem dyskusji jest również rozszerzanie i pogłębianie wiadomości na jakiś temat, a jej przedmiotem jest zawsze jakieś zagadnienie, które wymaga rozwiązania i takie o którym uczestnicy spotkania mają coś do powiedzenia. Dyskusja pozwala na szukanie argumentów dla uzasadnienia własnych wypowiedzi, przekonań, wykorzystywania swojej wiedzy i doświadczenia. Do walorów dyskusji można zaliczyć: ćwiczenie poprawnego myślenia i umiejętności ścisłego formułowania własnych wypowiedzi; uczenie prawidłowego odnoszenia się do osób zajmujących odmienne stanowisko; kształtowanie umiejętności oceny i analizy podanych argumentów oraz postaw moralnych⁵⁰.

Można wyróżnić następujące rodzaje dyskusji⁵¹:

1. Dyskusja prosta. Omawiamy jeden problem, alternatywę;

2. Dyskusja złożona (wielokrotna). Ułatwia aktywizowanie robotników i mistrzów, rozwija ich umiejętności rozumowania, podnosi kulturę ich wypowiedzi. Przy dyskusji wielokrotnej znaczna część wymiany poglądów przebiega w mniejszych grupach. Występują w niej trzy fazy: 1) wysunięcie podstawowych problemów, które mają być rozwiązane; 2) podział na małe grupy i dyskusja nad poszczególnymi zagadnieniami i 3) przedstawienie szczegółowych rozwiązań zadania przez poszczególne grupy i podsumowanie całości. Nieodzownym warunkiem prowadzenia dyskusji wielokrotnej jest dobry temat, czyli taki, który uczestnicy często napotykają w swojej praktyce zawodowej i który ich niepokoi. Taki temat sprawia, że wielu robotników i mistrzów jest niezadowolonych ze swoich decyzji, że szukają oni pomocy, rady i akceptacji swoich poczynań.

3. Panel. Dyskusja kilku specjalistów o skrajnie odmiennych zdaniach wobec szerszego grona, które początkowo jedynie się przysłuchuje, na drugim etapie zaś włącza się w dyskusję. Zadaniem prowadzącego zajęcia jest czuwanie, aby dyskusja nie zesza z wyznaczonego tematu oraz kierowanie nią. W końcowej części zajęć zabierają głos paneliści i prowadzący zajęcia, który podsumowuje całą dyskusję i wskazuje na stopień realizacji założonych celów dydaktycznych i wychowawczych.

4. Dyskusja okrągłego stołu zwana jest inaczej „forum ekspertów”. Daje dobre wyniki w niewielkich grupach

27 Por. W. W. Kubik, *Zasadnicze akcenty dydaktyczne*, w: *Podręcznik metodyczny do Katechizmu Religii Katolickiej*, cz. III, red. J. Charytański, W. Kubik, Warszawa 1980, s. 141.

28 Por. B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 318

uczestników, którzy są merytorycznie przygotowani i mają doświadczenie w tej metodzie. Ma ona na celu wymianę poglądów między partnerami o podobnym stopniu przygotowania zawodowego. Rozpoczyna ją zwykle pytanie: Co sądzicie na ten temat? Głównym jej założeniem jest szczerą, bezpośrednią wymianę poglądów na temat zadany przez prowadzącego zajęcia. Nie określa się w niej odmiennych stanowisk (jak przy dyskusji prostej).

5. Dyskusja seminaryjna. Uczestnicy są przygotowani do tematu przez wcześniejsze zapoznanie się z określoną literaturą przedmiotu oraz własne prace i referaty.

Każdej dyskusji sprzyja zaangażowanie uczuciowe uczestników, swoboda wypowiedzania się, wzajemne poszanowanie się, wzajemna kurtuazja i uprzejmość formy wypowiedzi. „Dobrze jest – radzą znawcy dyskusji – gdy podnosi się oryginalność i śmiałość wypowiedzi zamiast je potępiać za ryzykowne sądy”⁵². Dyskusja jest metodą, w której podkreśla się wielkie wartości dydaktyczno-wychowawcze. Budzi ona aktywność umysłową, rozwija zainteresowania i krytycyzm. Każdy jej uczestnik może się łatwo przekonać o ograniczoności swego stanowiska, a to uczy go ostrożności w sądach, skromności i obiektywizmu, pomaga przezwyciężyć subiektywizm. Szczególnie doniosła jest rola dyskusji w kształtowaniu poglądów, przekonań, ideałów, ocen wartości i zasad postępowania. Ponadto uczy dobrego współżycia i uprzejmego wypowiedzania się⁵³. Metoda dyskusji pozwala katechezie lepiej poznać katechizowanych, ale i wymaga od niego wysiłku, prowadzenia dyskusji oraz umiejętności panowania nad sobą. Dyskusję

warto stosować wtedy, gdy katecheta chce: przybliżyć uczniom problemy, które nie posiadają jednoznacznego rozwiązania; zaznajomić uczniów z zagadnieniami szczególnie trudnymi i złożonymi oraz ukazać zróżnicowane stanowiska i przygotować do obrony własnych przekonań.

Podsumowując można podać, że metoda dyskusji spełnia w procesie dydaktycznym wiele różnych funkcji. Pozwala wzbogacić znany uczniom materiał o nowe elementy, umożliwia uporządkowanie przyswojonych wiadomości oraz utrwala przekazaną wiedzę. Jednocześnie rozwija w uczniach umiejętność samodzielnego formułowania dłuższych wypowiedzi i umożliwia obronę swoich poglądów na określone sprawy oraz uczy społecznego współżycia⁵⁴. W metodzie dyskusyjnej występują dwa po sobie następujące momenty. Pierwszy to reprodukcja wiadomości przyswojonych w uczeniu się indywidualnym lub grupowym (wypowiedzenie własnych poglądów lub poglądów uzgodnionych w grupie). Drugi moment to właściwa dyskusja, polegająca na uzgodnieniu występujących różnic w przedstawionych sprawozdaniach (zadaniem jej jest doprowadzenie do uzgodnionych wyników). Metoda dyskusji jest ściśle powiązana z innymi metodami, zwłaszcza z metodą problemową. Dyskusji w grupie nie można improwizować. Dotyczy to zwłaszcza dyskusji podczas katechezy. Wymaga ona od katechety nie tyle pewnych kompetencji w tej dziedzinie, lecz także wysokiego panowania nad sobą, a przede wszystkim długiej i systematycznej pracy wychowawczej w grupie i nad grupą. Trzeba grupę katechetyczną przygotować do dyskusji i nauczyć ją tej

29 Por. W. Kubik, *Katecheza...*, s. 147; B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 320.

30 Por. W. Kubik, *Katecheza...*, s. 151.

31 Tamże, s. 147–150; B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 321–322; zob. M.

sztuki. To zaś osiąga się nie od razu, lecz kosztem długotrwałej pracy. Trzeba być samemu człowiekiem dialogu i do tego dialogu wychowywać uczniów⁵⁵.

Dyskusja służy opanowaniu złożonych form materiału nauczania: pojęć, reguł, rozwiązań problemów. Jest dobrą podstawą do kształtowania wartości⁵⁶. Uczy wiązać życie codzienne, obfitujące w różnego rodzaju alternatywy z wymogami wiary. Jednocześnie wskazuje katechizowanemu na całe bogactwo nauki Chrystusa ujmującej całokształt życia ludzkiego. Dyskusja uczy umiejętności zastosowania wskazań Chrystusa w konkretnych sytuacjach życiowych, a to z kolei zmusza do pogłębienia Jego nauki, do przyswojenia sobie pojęć filozoficznych czy teologicznych tak niezbędnych przy wymianie zdań. Można także powiedzieć, że „otwiera oczy” katechety na problemy uczniów. Równocześnie mobilizuje katechetę do powtórzenia już zdobytej wiedzy, do poszerzenia jej, aby mógł odpowiedzieć na pytania uczniów. Dlatego też w katechezie należy kończyć dyskusję wyrażonym przedstawieniem i uzasadnieniem stanowiska Kościoła na określony temat. Uczeń nie powinien opuszczać katechezy bez takiej wiedzy nawet wówczas, jeśli ostatecznie nie jest do końca przekonany o słuszności kościelnych stanowisk. Dyskusja w katechezie ma służyć uporządkowaniu wiadomości, a nie samemu tylko aktywizowaniu uczniów i „otwieraniu” kolejnych problemów. Można zatem powiedzieć, że dyskusja jako metoda nauczania-uczenia się, jest bardzo ceniona zarówno w dydaktyce świeckiej, jak i katechetycznej⁵⁷.

3. Giełda pomysłów

Metoda ta nosi też nazwę burzy mózgów, co jest dosłownym tłumaczeniem nazwy anglosaskiej „brainstorming”. W literaturze metoda opisywana jest także pod nazwami: „sesja odroczonego wartościowania”, „brain-questioning”, „konferencja dobrych pomysłów” i „jarmark pomysłów”⁵⁸. Metoda burzy mózgów jest odmianą gier dydaktycznych i polega na zespołowym wytwarzaniu, poszukiwaniu pomysłów rozwiązania jakiegoś zadania (problemu). Chodzi o to, aby zespół rozwiązujący zadanie wynalazł jak najwięcej nowych pomysłów, rozwiązań danej kwestii w myśl zasady: „pierwsza myśl najlepsza”⁵⁹. Zasadniczo konstrukcja giełdy pomysłów składa się z dwóch wyraźnie rozdzielonych faz: w pierwszej następuje swoista produkcja pomysłów – zbieranie pomysłów rozwiązania, w drugiej zaś ocenianie ich wartości⁶⁰.

Pierwszym elementem katechezy prowadzonej tą metodą jest wprowadzenie. Dokonuje go katecheta, przedstawiając np. za pomocą wykładu problem, który będzie poruszany na katechezie. Celem tego wprowadzenia jest przypomnienie znanych już wiadomości, podanie nowych, które będą potrzebne do pracy na katechezie, a przede wszystkim wytworzenie sytuacji zgłaszania pomysłów poprzez uczniów⁶¹. Następnie katecheta podaje reguły dotyczące zachowania się podczas „giełdy pomysłów” (np. można zgłaszać wiele pomysłów; zgłaszają je wszyscy, ale według określonej przez prowadzącego kolejności; nie wolno ich oceniać, choćby były nierealne; nie wolno wyśmiewać się z ich autora). Dopiero teraz rozpoczyna się faza zgłaszania pomysłów, tzw. sesja „burzy mózgów”, która powinna trwać zazwyczaj od 5 do 15 minut. W następnym etapie wszystkie zgłoszone pomysły zapisuje się na tablicy,

Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Kraków 1995.

32 Por. W. Kubik, *Katecheza...*, s. 129-156.

33 S. Łabendowicz, *Aktywizowanie...*, s. 60-62; R. Lis, *Zagadnienia...*, s. 48.

34 Por. E. Nęcka, *Twórcze rozwiązywanie problemów*, Kraków 1994, s. 91-156.

a potem dokonuje ich selekcji i oceny. Dzięki temu, że ocena pomysłów jest dopiero na końcu nie występuje tu czynnik hamujący wypowiedzi uczniów. To prowadzi do żywej dyskusji, podczas której uczniowie wskazują na zalety i wady danych rozwiązań, oceniają ich wartość, a następnie wybierają najlepsze rozwiązanie. Ten etap katechezy można przeprowadzić na forum klasy, natomiast, jeśli istnieje wiele pomysłów należy zastosować pracę w grupach. Wówczas grupy referują wyniki swej pracy, by następnie wspólnie z całą klasą dokonać wyboru najlepszego. Na zakończenie katecheta przypomina temat poruszanego problemu, przebieg pracy i jej wynik⁶².

Giełda pomysłów jest metodą stosunkowo łatwą do stosowania, a przygotowanie jej nie wymaga zbyt wiele czasu. Zazwyczaj służy ona przygotowaniu do dyskusji. Katecheta stosuje ją także wtedy, gdy do dalszego prowadzenia katechezy potrzebuje wielu pomysłów rozwiązania problemu, bądź chce zachęcić uczniów do spontanicznego zaangażowania się w poruszany temat⁶³. W katechezie metoda ta służy sprawdzeniu tego, jak dalece użyteczna jest wcześniej opanowana przez uczniów wiedza. Giełda pomysłów może być wyjściem do pracy w grupach, można ją również stosować w lekcji problemowej. Do zalet metody burzy mózgów należy również to, że uczniowie interesują się oceną tego, co wymyślili i chętnie pracują już po sesji zgłaszania pomysłów⁶⁴. Ponadto metoda ta umożliwia katechizowanym odważne wypowiadanie swoich myśli, poglądów, zachęca do podejmowania dyskusji, do konfrontowania swojego

stanowiska z poglądami rówieśników i katechety. „Burza mózgów” umożliwia uczniom szybkie zgromadzenie wielu konkurencyjnych lub uzupełniających się hipotez rozwiązania problemu, któremu poświęcona jest dana jednostka merytoryczna lub jej fragment⁶⁵.

4. Metody sytuacyjne

Metoda ta swoje początki miała w starożytnym Rzymie, kiedy to od młodzieży studiującej prawo wymagano, aby poznała jego tajniki i rozwijała spory sytuacyjne, które były zaczerpnięte z autentycznych rozpraw sądowych. We współczesnym szkolnictwie metoda ta jest w powszechnym zastosowaniu. Polega na zapoznaniu uczniów ze złożoną sytuacją w której istnieją różne możliwości rozwiązania jej, a za każdym z nich przemawiają racje „za” i „przeciw”. „Dobry opis przedstawia żywą, kontrowersyjną sytuację, prowokującą do aktywnego myślenia i działania (...). Pomysły do opisów sytuacyjnych mogą być różne: zaczerpnięte z życia, prasy, TV, literatury itp.”⁶⁶. Zadaniem uczniów jest dokładnie przeanalizować sytuację, ocenić ją, a następnie podać najlepsze z możliwych rozwiązań, uwzględniając jednocześnie konsekwencje, jakie może ono spowodować w przyszłości⁶⁷.

Nauczanie tą metodą rozpoczyna się od krótkiego wprowadzenia w temat lekcji. Następnie w możliwie ciekawy sposób, ale bez zbędnych szczegółów czy sugestii przedstawia się konkretną sytuację. Etap ten powinien być wzbogacony środkami dydaktycznymi takimi, jak: plansze, schematy, zdjęcia, nagrania. Po przedstawieniu sytuacji, kate-

35 Por. R. Lis, *Zagadnienia...*, s. 46; Cz. Nosal, M. Obara, *Ważniejsze zasady nauczania problemowego*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej” 9 (1976), s. 102-108.

36 Por. S. Karaś, *Dydaktyka oświaty pozaszkolnej*, Warszawa-Radom 1995, s. 110-111; T. Pszczołowski, *Umiejętność przekonywania i dyskusji*, War-

cheta kieruje do uczniów pytania, które wymagają od nich ustosunkowania się do rozpatrywanego przypadku. Celem tych pytań jest pomoc uczniom w zrozumieniu sytuacji i podjęciu właściwych decyzji. Następnym etapem metody jest sprecyzowanie przez uczniów odpowiedzi na postawione zagadnienia. Może odbywać się to indywidualnie lub w grupach. Jest to jednak samodzielna praca uczniów, podczas której muszą wniknąć w głąb sytuacji i rozważając argumenty „za” i „przeciw” podać swoją decyzję oraz argumenty uzasadniające ją. Po takich ustaleniach następuje weryfikacja

poglądów na forum klasy – omówienie wyników pracy wraz z dyskusją na temat tego, czy podjęta decyzja jest właściwa i jakie będą jej konsekwencje. Na zakończenie należy podsumować całość katechezy (dokonuje tego katecheta), a także wyciągnąć wnioski dla życia (np. poprzez zadanie pytania: czego nauczyła nas ta konkretna sytuacja?)⁶⁸.

Metoda sytuacyjna jest ciekawa i angażująca uczniów, ale zarazem trudna w przygotowaniu, bowiem wymaga dobrego przygotowania pracy przez katechetę oraz spełnienia pewnych warunków. Po pierwsze trzeba trafnie dobrać przykład

Ks. Stanisław Łabendowicz

Metody pracy zespołowej w katechezie

Współczesne systemy dydaktyczne stawiają sobie za cel ukształtowanie młodego człowieka jako osobę twórczą, zaangażowaną w proces przemiany świata. Nastawienie jest na „człowieka myślącego”, odpowiedzialnego za siebie i innych, aktywnie uczestniczącego w życiu społecznym pełnego inicjatywy poszukującego ciągle nowych rozwiązań dla rozwoju współczesnego życia. Aktywność można określić jako potencjalną gotowość do działania, wyrażającą się w różnych jego formach. Aktywność to sposobność do podejmowania inicjatywy, czynny udział w czymś. Mamy tu do czynienia z zasadą aktywizacji w

procesie nauczania. Czynnemu wprowadzaniu uczniów w tajemnice wiary doskonale służy praca w grupach, wymagająca korzystania ze wszystkich kanałów komunikacyjnych (słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie). Uczenie oparte na zasadach współpracy sprawia, że uczniowie rozwijają swoje umiejętności komunikacji i formułowania myśli. Rozmawianie w małych grupach na temat wiary chrześcijańskiej aktywizuje wszystkich uczestników, gdyż wspólnie dokonują analizy otrzymanego zadania i ustalają metody rozwiązania problemu, po czym przedstawiają innym efekt pracy swojej grupy i dokonują samooceny przeprowadzonej pracy.

szawa 1974; E. Osewska, *Odmiany i techniki dyskusji dydaktycznej*, w: *Aktywizacja w katechezie – Szansa czy zagrożenie?*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, W. Spyra, Opole 2002, s. 109-128.